

Josep Torres Tribó: Escriptor Anarquista Mollerussenc

Edwin Evangelista Frías

Universite Grenoble Alpes

RESUM: L'article gira al voltant de l'autor Josep Torres Tribó, mestre racionalista nascut a Mollerussa l'any 1899 i mort a Mauthausen-Gussen l'any 1941. L'objectiu principal de l'estudi, el qual implica no només una tasca filològica, sinó també una recerca historiogràfica important, és trobar l'encaix de Josep Torres Tribó dins el teatre social, de caràcter llibertari, que es va desenvolupar al llarg de la primera meitat del segle XX. Tanmateix, tindran especial rellevància els dos testimonis de la seva obra teatral *La ciutat ens pren els fills* que s'han conservat a la Biblioteca Nacional de Catalunya. L'estructura del treball la formen una introducció, un perfil biogràfic de l'autor, un seguiment per la seva activitat pedagògica i sindical, una catalogació de la seva obra, una primera aproximació a l'estudi del text de l'obra de teatre *La ciutat ens pren els fills*. L'objectiu és fer una primera aproximació a l'autor i a la seva obra. Tot plegat m'ha permès realitzar una edició moderna de la seva peça teatral *La ciutat ens pren els fills*, seguint les regles de crítica textual: una comparació de les dues còpies (una de les quals està copiada l'any 1924 i l'altra l'any 1947) amb la intenció d'editar-ne una còpia el més fidel a l'obra original de l'autor.

PARAULES CLAU: Literatura, Crítica Textual, Teatre Social, Historiografia, Filologia

ABSTRACT: Josep Torres Tribó (Mollerussa 1899 – Mathausen, Gussen 1941) was a rationalist teacher, which is the spinal cord of the research the main objective is look for the real paper of this author in the social theater, that took place in the second half of the 20th century. The structure of the work is introduction, biography, a research and development of his educational and union activity, a cataloguing of his job and writings, a philological study of the text in his play *La ciutat ens pren els fills* and enclosed that includes the actual edition. To develop all the work it has been

needed philological and historiographical tools. In addition, the two copies of *La ciutat ens pren els fills* (The city steals our sons) will be specially relevant the two of them have been guarded in the BNC (The National Library of Catalonia). The objective is an approximation to a modern edition of this theatrical piece made following textual criticism rules: a comparison of the two copies, one of them copied in 1924 and the other one in 1947, with the aim to be the most faithful to the author's work.

KEYWORDS: Literature, Textual Criticism, Social Theater, Historiography, Philology.

Il·lustració 1: Josep Torres Tribó, al seu escriptori de Mollerussa. Data exacta desconeguda, aprox. entre 1915 i 1917. Font: Biblioteca Pública Arús de Barcelona.

INTRODUCCIÓ

L'escriptor i mestre racionalista Josep Torres Tribó va néixer a Mollerussa l'any 1899 i morí a Mauthausen-Gussen el 1941. El nucli del treball centrarà la seva atenció en l'estudi del seu teatre social, de caràcter llibertari, així com també prendran especial rellevància els dos testimonis de la seva obra teatral *La ciutat ens pren els fills*. L'objectiu és realitzar prou una

aproximació a una edició moderna d'aquesta peça dramàtica. Aquest objectiu implica no només una tasca filològica, sinó també una recerca historiogràfica important.

He decidit que és més apropiat de fer en un futur una col·lació i una anàlisi detallada dels dos testimonis pel que fa a aquesta qüestió lingüística, mitjançant un estudi més específic de l'obra —per exemple dins una edició crítica o en un estudi dialectològic del text— ja que la principal motivació d'aquest escrit és donar a conèixer l'autor i la seva obra, així com una aproximació a una edició moderna de l'obra de teatral descoberta.

Ras i curt, doncs, el present treball es compon d'un perfil biogràfic, el qual s'ha realitzat amb l'ajut incondicional de Josep Torres Cuadrado i Hortènsia Inés, fill i néta de Torres Tribó, els quals han expressat la seva cordialitat i agraïment col·laborant amb l'aportació de fotografies i dades rellevants. A continuació, un seguiment de la seva activitat pedagògica i sindical ens ha dut a fer recerca per diversos arxius i biblioteques de Barcelona, Tarragona i Lleida. La recerca de la seva obra també ha estat significativa. Tot i amb això, hi ha aspectes que no s'han investigat ja que s'ha optat per focalitzar l'interès del treball en *La ciutat ens pren els fills*. Com a conseqüència d'aquest fet, la catalogació de la seva obra és, potser, el punt menys desenvolupat en el present estudi. Malgrat això, pot servir de base per a futures investigacions sobre la qüestió. Tot seguit, el lector podrà introduir-se en l'obra de teatre citada mitjançant el comentari del text, en el qual es desenvoluparà la bibliografia utilitzada.

Un aspecte important a desgranar és la contextualització i les característiques estètiques que presenta aquesta obra. En aquest sentit, la lectura de *Teatre, Guerra i Revolució, Barcelona 1936-1939* d'en Francesc Foguet i Boreu em dona les claus per situar, interpretar i entendre aquests interrogants que planteja el teatre llibertari tribonià, el qual s'identifica dins l'orientació anarcosindicalista que compon, juntament amb la variant frontpopulista, les diferents orientacions que el doctor Foguet planteja com a propostes teòriques de

la renovació teatral que caracteritzen la teoria literària —en matèria teatral— de la primera meitat del segle XX.

L'estat de la qüestió bibliogràfica no només m'ha conduït a llegir Foguet (2005), sinó també Vicente Hernando (1992), el qual m'ha donat a conèixer *Piscator i el teatre revolucionari de la primera meitat del segle XX*. També he pogut traçar un recorregut per les principals autoritats en matèria d'història anarquista: Garcia Oliver (1978), Soriano Jiménez (2002), Soriano Jiménez i Madrid (2012), Tavera Garcia (1992), López Santamaria (1983), Carrasquer (1981) et al.; així com també en matèria de pedagogia llibertària i de la revolució, gràcies a la lectura de Solà i Gussinyer (1980), Monés Pujol-Busquets (2007-2008), Gonzalez Agapito (2002) Esteruelas Teixidor (2009) et al.

PERFIL BIOGRÀFIC

Josep Torres Tribó va néixer el 3 d'octubre de 1899 a Mollerussa, actual Pla d'Urgell¹. La dècada de 1910, l'autor inicia els seus estudis de Magisteri. Ben aviat, al 1916, a l'edat de 17 anys, va rebre a Lleida el diploma de mestre, la qual cosa li va permetre començar a treballar en una escola a Mollerussa. Durant aquests primers anys va ser col·laborador de la revista satírica de Mollerussa *La Tarota* on signava amb el pseudònim *Cap de ruc*.

La persona que dirigia l'escola va demanar a Tribó que portés els alumnes a confessar-se i a fer la comunió, però Tribó va negar-s'hi. Com a conseqüència d'aquests fets hi va haver un gran problema perquè l'església va fer una enorme pressió, primer a Tribó i després al seu pare i, al final, com que no va cedir, el van desterrar de Mollerussa i de la província de Lleida.²

Va anar a parar a Madrid. Una de les feines que va trobar va ser la d'apuntador a la companyia de teatre de Catalina Bárcena i Gregorio Martínez Sierra. Va ser així com va descobrir el teatre. L'experiència viscuda en aquesta companyia va ser determinant perquè en Tribó cultivés també aquest gènere.

Just començar la dècada de 1920, Tribó va dirigir-se a Saragossa després del periple madrileny. El van em-

¹ En diversos documents, que he fet servir per documentar-me, existeix un error pel que fa a la data de naixement. Certament, hi ha una vacil·lació: molts documents donen com a data de naixença l'any 1889 i que nasqué a Arbeca. Tanmateix, em baso en l'arxiu del padró municipal de Mollerussa per establir la data de naixement correcta.

² L'entrevista realitzada a Josep Torres Cuadrado, fill d'en Tribó, el qual viu actualment a Normandia (França) m'ha proporcionat dades biogràfiques molt interessants però que he decidit no aprofundir atès que són de caràcter historiogràfic. Ho deixo apuntat, però, per futurs estudis sobre l'autor.

presonar durant un any i el 1922, conjuntament amb el periodista anarquista Felipe Alaiz (1887-1959) va dur a terme el butlletí *Voluntad* (1922-1923), una publicació de molt d'impacte pel to directe del que publicava i la qualitat del seu format (Carrasquer, 1981). *Voluntad* fou també el nom escollit per a la creació d'un grup d'anarquistes aragonesos entre els quals també es trobaven els germans Ascaso, Alaiz i el mateix Torres Tribó (Tavera García, 2000). Tot seguit es dirigí a Barcelona i fou llavors quan va conèixer la seva futura esposa, Guadalupe Cuadrado, a qui anomenaria "Vida" en tots els seus poemes i cartes.

L'any 1923, encara a Barcelona, va ser responsable de la revista llibertària per a nens *Libertin*. Durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va ser mestre a l'escola *Natura*, anomenada antigament escola llibertària de *La Farigola*, on va treballar amb Puig i Elies (Monés Pujol-Busquets, 2007-2008). Fou una escola racionalista al barri del Clot de Barcelona que seguia el model sindical establert segons les pautes dels teòrics del sindicalisme francès (González Agàpito, 2002). Posteriorment, Tribó va continuar col·laborant amb Puig i Elies en diverses experiències educatives, com per exemple en l'Ateneu Llibertari de la Sagrera (Solà Gussinyer, 1978b). Tanmateix, les idees educatives i els plantejaments docents de Puig i Elies i Torres Tribó no van acabar de funcionar conjuntament³ (Solà Gussinyer, 1980). Així, l'any 1932, Torres Tribó va obrir la seva pròpia escola al barri del Guinardó de Barcelona.

Durant la guerra i la revolució, Tribó es va relacionar amb Hermós Platja i Joan García Oliver, a Tarragona. Durant aquesta època va realitzar una activitat sindical molt important; no només donant diverses conferències⁴, sinó també encarregant-se de la gestió de les col·lectivitats agrícoles del camp de Tarragona, és a dir, del Masroig, Falset, Valls, etc. També fou el cap de l'escola racionalista del Masroig i l'any 1938 va substituir Pere Sagarra a la direcció del diari de la CNT *Acció Sindical* (Valls, 1936-1939 i Soriano Jiménez, 2002).

Un cop acabada la guerra, es va exiliar a França.⁵ El

pas de frontera de Josep Torres Tribó el duqué presoner al camp de concentració d'Argelès-Sur-Mer. S'allistà a una Companyia de Treballadors Estrangers (CTE) com a últim recurs per mirar de mantenir la família, probablement, s'allistà a la CTE n° 15, 101 o 103.

Tot indica que la CTE fou capturada pels alemanys a Amiens (Somme), entre el 20 i el 25 de maig de 1940. El traslladen presoner a Nuremberg, concretament a Hohenfels-Obe Falz, i ingressa a l'*Stalag*⁶ XIII A amb el número de matrícula M.65137. Al juliol el traslladen a Noosburg (Baviera) on ingressa a l'*Stalag* VII A amb la matrícula M.619819.

En surt el 5 d'agost del 1940 en un comboi cap a Mauthausen. En el comboi hi viatgen 398 persones de les quals moren 252 abans d'arribar a la destinació el 6 d'agost de 1940; aquí en Tribó rep la matrícula M.3444. En Tribó aguanta a Mauthausen fins el 24/1/1941. En aquesta data fou traslladat a Gusen on li van atorgar la matrícula M.9742.

Va morir al castell de Hartheim, molt a prop de Gusen, el dia 22 de setembre de 1941 dins una cambra de gas juntament amb quatre deixebles seus.⁷

ACTIVITAT PEDAGÒGICA I SINDICAL

Josep Torres Tribó va realitzar al llarg de la seva vida tot d'activitats les quals ens permeten definir-lo com a un mestre anarcosindicalista. Les seves idees racionalistes, pel que fa a l'educació dels infants, beuen de les premisses del projecte de Francesc Ferrer i Guàrdia (Esteruelas Teixidó, 2009) i la renovació pedagògica de finals del segle XIX i principis del XX (López Santamaría, 1983).

En aquesta tessitura, Pere Solà Gussinyer (1978a) apunta que la seva concepció pedagògica de l'anarcosindicalisme s'inspira bàsicament en la ideologia pedagògica de Ferrer i Guàrdia que va funcionar a Catalunya entre 1901 i 1939. Així, no és cap sorpresa que, tal com afirma Solà, la demanda social en matèria d'educació de tota la població treballadora compresa entre els anys citats, afectada per la ideologia anar-

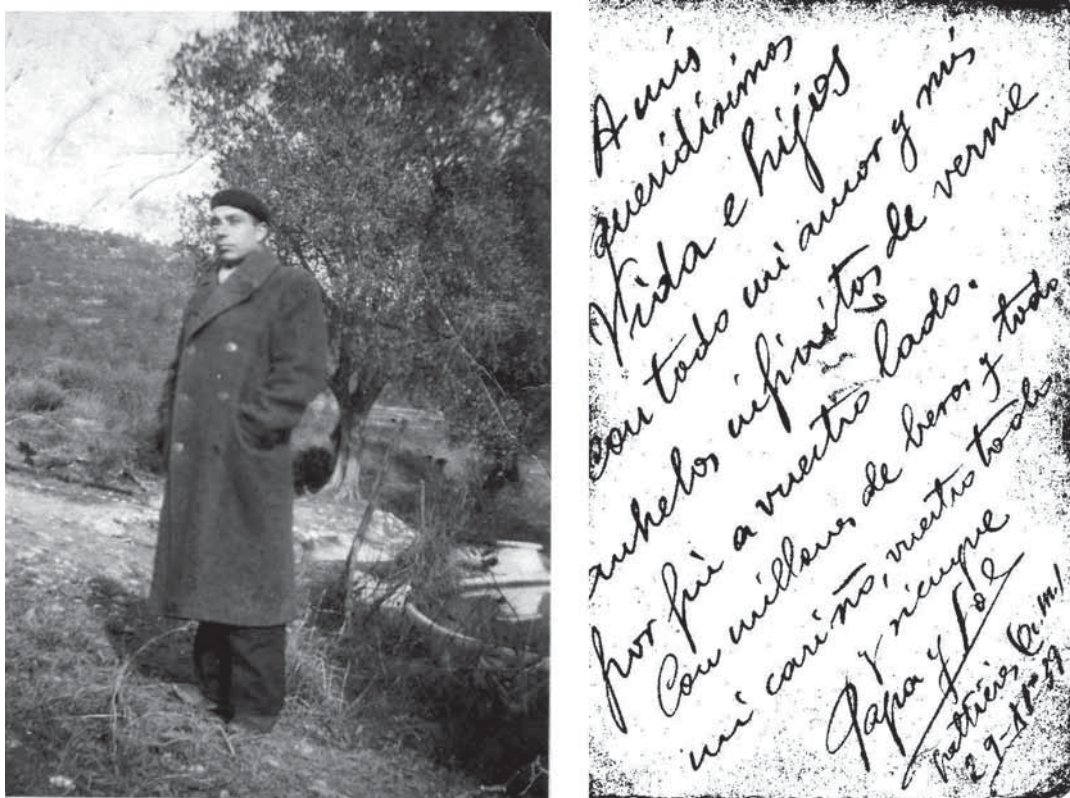
³ Pere Solà descriu els tres models d'escola que els mestres llibertaris van assajar aquells anys a Catalunya. Tot indica que el motiu que va provocar que en Tribó deixés l'Escola Natura fou que en Tribó era més partidari del model d'escola racionalista-ferrerià, amb característiques marcadament positivistes i anarquistes.

⁴ Per exemple a Puigcerdà i a la Vila de Bràfim. Font: *Diccionaire des militants anarchistes*.

⁵ Tota la informació corresponent a l'exili d'en Tribó ha estat facilitada per l'Amical de Mauthausen, a Barcelona.

⁶ Camp de presoners de guerra.

⁷ Vid il·lustració 5.

Il·lustració 2: recto i verso d'una de Josep fotografia Torres Tribó exiliat a França, enviada a la família des de la CTE, 1939. Font: Na Hortència Inés Torres.

quista, s'orienti cap a la creació de centres escolars racionalistes de tendència ferrerista, és a dir: centres on s'impartís un tipus d'ensenyament emancipador, lliure de prejudicis burgesos, religiosos i patriòtics. Aquesta ideologia pedagògica fou, doncs, la que va provocar que Torres Tribó fos exiliat de la província de Lleida poc després d'iniciar la seva professió de mestre a Mollerussa, entre 1916 i 1917.⁸

La principal activitat pedagògica d'en Tribó s'inicia l'any 1917 a l'escola *Natura*⁹ del barri del Clot de Barcelona, anomenada antigament escola llibertària de La Farigola, on va treballar amb Puig i Elies. Aquesta escola seguia el paradigma de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia. Torres Tribó no va trobar-s'hi, en un començament, amb cap impediment per donar classe sense haver d'abandonar el seu ideari racionalista. De fet, el dossier de la *II Ruta Històrica pel Clot Llibertari i*

Rebel (Clot-Camp de l'Arpa, novembre de 2012)¹⁰ documenta que els primers anys de la fundació de l'escola, a càrrec de Rafel Adell, les dificultats derivades de la manca de recursos i d'un treball escolar insuficient van fer que els membres de la comissió encarregada de l'escola sindical demanessin ajuda a Tribó i altres mestres com F. Barthe i Puig i Elies. El dossier afirma que, si es té en compte l'activitat d'aquest nous mestres, no sorprèn descobrir que en poc temps l'escola *Natura* va acabar sent considerada com l'escola pilot per excel·lència del moviment racionalista dels anys immediatament anteriors a la dictadura de Primo de Rivera.

Malgrat tot, Torres Tribó i Puig i Elies no van acabar d'entendre's del tot: Tribó era un seguidor incondicional de la doctrina pedagògica de Ferrer i Guàrdia i, en canvi, Elies en discrepava en alguns punts (Solà Gus-

⁸ Certament, l'efemèride va agafar molta volada. Segons el testimoni del fill d'en Tribó, en Josep Torres Cuadrado, aquest episodi li va costar al seu pare un consell de guerra. No s'ha pogut contrastar rigorosament aquesta informació, però han d'existir els documents que ho confirmin.

⁹ Vid il·lustració 3. Localitzem a Torres Tribó al fons, a la quarta fila, el segon per la dreta.

¹⁰ Dossier disponible a internet: https://rutaclotllibertari.files.wordpress.com/2012/11/ii_ruta.pdf

sinyer, 1978a). També va tenir problemes amb els seus companys de l'Ateneu Llibertari del Clot com a conseqüència de l'orientació que l'ensenyament de Tribó donava. Per tots aquests motius, finalment Tribó va obrir un model d'escola racionalista-ferreria, amb característiques marcadament positivistes i anarquistes al passatge Llívia del barri del Guinardó el 1932 i que va durar fins que va començar la Guerra Civil l'any 1936.

Vida». Era muy joven y escribía magníficas poesías y admirables artículos. Había sido autor de algunas de las letras anarquistas que se cantaban con la música de canciones popularmente celebradas. Era poeta por encima de todo y durante el tiempo que estuvo preso sólo escribió poesías. Y compuso una letra para el cuplé de la Verbena de la Paloma, a la manera protestataria, que empezaba:

Il·lustració 3. Localitzem a Torres Tribó al fons, a la quarta fila, el segon per la dreta. Font: Na Hortència Inés Torres.

Pel que fa a l'activitat sindical, a Tribó cal situar-lo, sobretot, en el marc del Sindicat Únic del camp de Tarragona i la comarca de l'Alt Camp, on va desenvolupar amb més intensitat les seves activitats sindicals a la causa obrera i llibertària. Així ho demostra el testimoni de Joan Garcia Oliver en el seu llibre *El eco de los pasos* (1978) en el qual narra els fets succeïts l'any 1922 al voltant de l'assassinat de l'empresari Fèlix Gasull, conegut com "Feliu de l'Oli", a mans del Sindicat Únic que operava en terres tarragonines. El 1922 era any d'eleccions parlamentàries i la repressió contra tota activitat anarcosindicalista fou molt forta. Així van coincidir a la presó Joan Garcia Oliver i Josep Torres Tribó. Oliver (García Oliver, 1978) n'explica el següent:

Con tales sucesos, no era de esperar que mejorásemos de situación los presos. Y vino a parar a la sala de sociales el compañero Torres Tribó, que firmaba sus escritos con el seudónimo «Sol de la

¿Dónde vas con papeles y listas que deprisa te veo correr?

Al congreso de los anarquistas, para hablar y hacerme entender. »

Torres Tribó era un producto de la buena época de Felipe Alaiz, cuando en Zaragoza se dedicó a enseñar literatura revolucionaria a estudiantes como Torres Tribó, de los Ríos y otros que iniciaban el camino de la protesta. Fue la gran época creadora de Alaiz.

GARCIA OLIVER, JOAN (1978): *El eco de los pasos*. Barcelona, Ibérica de Ediciones y Publicaciones.

En efecte, Tribó ja feia uns anys que es relacionava amb anarcosindicalistes importants, tals com Felipe Alaiz, els germans Ascaso, i els altres membres del grup d'anarquistes aragonesos que duia per nom *Voluntad*. També figuren en el seu cercle Buenaventura Durruti i la família Plaja-Paradés.

Tot sembla indicar que Torres Tribó va anar combinant al llarg dels anys la seva vocació pedagògica amb moltes col·laboracions en plataformes i publicacions de premsa llibertària: va participar a la revista *La Tarota* (Mollerussa), també a *Acracia* (Reus), *Gresol* (Barcelona), *Libertín* (Barcelona), *Fructidor* (Tarragona), *Els Galiots* (1921), *Solidaridad Obrera* (Saragossa), *Voluntad* (Saragossa), *Vida obrera* (Gijón), *Floreal* (Osca) i *Acció Sindical* (Valls). Tanmateix, Tribó només va tenir un càrrec de responsabilitat directe en matèria de premsa llibertària al butlletí *Voluntad* (1922), el qual va gestionar i dirigir conjuntament amb Felipe Alaiz a Saragossa, i al diari de la CNT *Acció Sindical* a partir de 1938, quan va substituir Pere Sagarra en la direcció del rotatiu (Soriano Jiménez, 2002).

Hom pot concloure que la seva formació llibertària i anarquista és responsabilitat directa de Felipe Alaiz de Pablo (1887-1959) i que fou aquest qui el va relacionar amb les altres personalitats sindicals. Nogensmenys, en iniciar-se la guerra, Tribó fou el candidat idoni per gestionar una tasca que el govern de la Segona República s'havia proposat: la creació de tota una sèrie de lleis per tal d'integrar el moviment col·lectivista dels camperols al sistema de l'estat normal, és a dir, el sistema capitalista de l'estat. Per aquest motiu, va dirigir-se novament al camp de Tarragona, concretament al Masroig, on va haver d'ocupar-se de gestionar una escola diferent de l'escola de l'estat i va treballar en el marc llibertari local assessorant la població sobre els tràmits a realitzar.

Els camarades del Masroig, en reconeixement de la bona feina d'en Tribó, el van fer dirigir a Reus perquè completés tots els tràmits requerits per posar dins la legalitat republicana les ja mencionades col·lectivitats agrícoles de la zona, ja que eren molts els camperols que anaven molt perduts en aquest tipus d'afer. De Reus el van fer anar també a Valls, on va poder realitzar una feina més àmplia, no només com a mestre a l'escola local, sinó també com a militant llibertari ja de manera oficial, és a dir, afiliat a les llistes de militants de la CNT i substituint Pere Sagarra en la direcció del diari cenetista *Acció Sindical* l'any 1938. Com a conseqüèn-

cia de la desfeta bèl·lica, però, va haver d'exiliar-se en companyia de la seva família, a peu des de Valls a França. Morirà amb quatre deixebles seus als camps d'extermini alemanys després d'una vida dedicada a la pedagogia i a la revolució, tal i com s'ha descrit en els paràgrafs anteriors.

CATALOGACIÓ DE LA SEVA OBRA

La cerca de les obres de Josep Torres Tribó ha estat una tasca complicada. Gran part de les obres no s'han conservat o continuen desaparegudes. Per sort, els doctors Ignacio Clemente Soriano i Francisco Madrid dins la seva *Bibliografía del anarquismo en España*, enriquida amb notes i comentaris, i que forma part del primer volum de l'Antologia documental del anarquismo español (6a edició, 2012), realitzen un llistat on es recull la catalogació de les obres de la gran majoria dels autors anarquistes que van publicar entre els anys 1868 i 1939; és en aquest llistat on he trobat documentades les obres de Tribó. Malgrat tot, no diu res dels poemes als quals fa referència Garcia Oliver. Jo no els he pogut localitzar i els parents vius de l'autor m'han confirmat que és molt possible que s'hagin perdut per sempre.

Obres conservades són *Al Pueblo*, cultura. (Saragossa. Biblioteca Cultura, 1922) i *Técnica Social*. (Saragossa. Biblioteca Cultura, 1922). Aquestes dues obres es troben editades dins un mateix volum conservat a la Biblioteca del Pavelló de la República, a Barcelona.

També s'ha pogut localitzar un testimoni d'*Aurorita*, cuento infantil (Tarragona. Biblioteca Acràcia, 1922). La primera edició d'aquest conte breu, l'edició de 1922, no es pot localitzar enlloc. Tot sembla indicar que no s'ha conservat. Tanmateix, a la Biblioteca Pública Arús de Barcelona he localitzat una reedició d'aquest conte feta l'any 1939 a Mèxic, a càrrec del grup editor 1º de Mayo.¹²

La darrera obra conservada de l'autor és *l'Elogi de la mentida* (Barcelona, Editorial Mediterrània, 1928). És tracta de l'obra més important i representativa de l'autor. Escrita en català, va ser editada per l'editorial

¹¹ He trobat citada aquesta informació en diverses fonts; per exemple, al *Diccionario des militants anarchistes*, però no he pogut esbrinar la identitat dels deixebles de Tribó en una fotografia feta a l'exili –quan es trobava a la CTE–, que Tribó va enviar a la família, se'l pot veure a ell amb quatre homes més. És molt probable que es tracti dels seus deixebles. He posicionat la fotografia com a colofó del comentari de text que faig a la seva obra de teatre *La ciutat ens pren els fills*.

¹² Vid il·lustració 4. En la fotografia es pot veure la nota de l'editor en motiu de la reedició a Mèxic del conte infantil *Aurorita*.

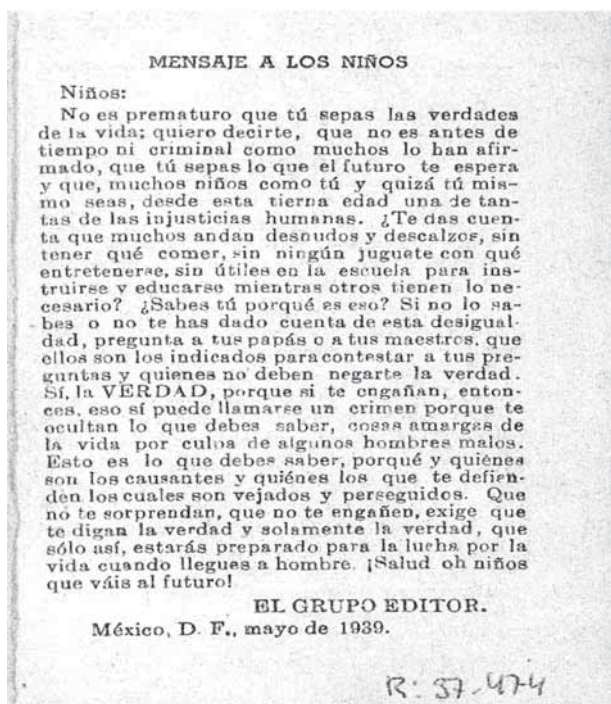
Mediterrània de Barcelona, editorial que va dirigir i finançar Torres Tribó, però que, per greus problemes econòmics, va haver de tancar. L'obra és composta d'assajos en els quals l'autor dóna compte de les seves influències, entre les quals no hi falten Ibsen, Maurice Maeterlinck i molts d'altres. Són assajos de denúncia social, carregats d'ironia i escrits amb un cert aire filosòfic que no deixa indiferent al lector. Es recomana la lectura. És l'obra més publicada de l'autor. Es pot trobar a diverses biblioteques públiques o privades.

Pel que fa a les obres no conservades hem pogut catalogar *La redención de Pierrot*, (Sabadell. Ediciones Crisol, 1926). En la recerca del present treball no ha estat possible localitzar-ne l'edició. El doctor Clemente la cita com integrant del n. 8 de la col·lecció *La novela Social* de l'editorial Crisol, Sabadell. També anomena

perdut. El seu contingut és desconegut.

Finalment, la recerca documental de les obres d'en Tribó ens ha conduït també cap a una obra inèdita. És el cas de *La ciutat ens pren els fills*, una comèdia dramàtica en tres actes que es conserva a la Biblioteca Nacional de Catalunya i que ens l'han transmès dos testimonis: una còpia mecanografiada feta a Mollerussa l'abril de 1947 i una còpia, també mecanoscrita, datada el desembre de 1925 a Arbeca.

El caràcter inèdit d'aquesta obra és el que justifica el present treball final de Grau en Filologia Catalana, ja que l'estudi dels dos testimonis conservats, la còpia de 1925 i la còpia l'any 1947, permeten una col·lació de testimonis amb l'objectiu de realitzar una edició moderna i, així, acostar-nos el màxim possible a l'original de l'autor.

Il·lustració 4: a l'esquerra, detall d'una fotografia de Josep Torres Tribó, data desconeguda. A la dreta, nota de l'editorial 1º de Mayo en motiu de la reedició del conte infantil Aurorita. Font: Na Hortènsia Inés Torres.

La loca vida, al n. 10 i d'*El idolo* al n. 20 de la mateixa col·lecció. El cas de *La loca vida* (Sabadell. Ediciones Crisol, 1926) un drama en tres actes és especialment curiós. No ha estat possible localitzar l'edició, però es conserva a la Biblioteca Nacional de Catalunya, un testimoni del text original. Tanmateix el testimoni només conté el primer acte de l'obra i pel que fa al segon i el tercer acte hom ha arribat a la conclusió que s'han

LA CIUTAT ENS PREN ELS FILLS DE JOSEP TORRES TRIBÓ

La ciutat ens pren els fills és l'única de les seves obres teatrals que s'ha conservat. Existeix certa controvèrsia pel que fa al títol. El testimoni que ens ha transmès el text original de l'autor de 1925, apareix titulat també com *Ço nostre*, títol que el fill encara viu de Tribó con-

firma com a original de l'obra. Tot indica que l'obra va ser presentada a un premi teatral el tema del qual era "la ciutat ens pren els fills"; a partir d'aquí el copista que va mecanografiar el text original de l'autor va titular l'obra com *La ciutat ens pren els fills*. Aquest títol és, al meu entendre, molt més versemblant que no pas *Ço nostre*, ja que el títol *La ciutat ens pren els fills* respon a una tradició, a un ideari i a uns arquetips universals que el lector atent interpreta ràpidament; així com també el tema de l'obra: la pagesia vs la indústria, el costumisme vs el modernisme, el poble vs la ciutat, etc.

Tribó tenia uns 24 anys quan es va copiar el text l'any 1925 i, probablement, recrea una situació familiar molt propera a la que va haver de viure de jove, en decidir que no volia dedicar-se a la pagesia i que volia fer carrera com a mestre. El text, en tractar-se d'una obra de teatre, es divideix en actes i cada acte en diferents escenes. Els tres actes coincideixen amb la divisió clàssica d'introducció, nus i desenllaç. Un total d'onze personatges intervenen en l'obra. Trobem també acotacions breus que donen informació sobre aspectes concrets en les diferents intervencions dels personatges, com per exemple els canvis d'humor o de posició en l'escena o les entrades i sortides dels diferents personatges a l'escenari. L'acotació rellevant, però, la trobem situada a l'inici de l'acte segon. Aquesta acotació ens permet recrear l'espai escènic en el qual ha de desenvolupar-se la trama. La riquesa lèxica d'aquesta acotació no pot passar inadvertida, car es descriuen molt bé els diferents utensilis que bé podien ser habituals i quotidians en una casa de pagès de l'època. Per exemple, els estris situats a la llar de foc i el mobiliari distribuït per l'escenari. També ens serveix de guia per a l'elaboració del decorat, el qual no canvia en els tres actes que componen l'obra.

L'acció ens situa a l'any 1925, en un poble del Baix Urgell. L'escena es desenvolupa en tots tres actes dins la casa d'una família pagesa, els membres de la qual són els protagonistes de la trama. L'argument no mostra una complexitat especialment elevada en tractar-se d'una comèdia dramàtica: en Miquelet, el fill segon de la família, de només 20 anys, decideix marxar a viure a Barcelona per poder rebre una formació professional en el gremi de l'ebenisteria ja que sempre ha rebutjat dedicar-se a la pagesia, el negoci familiar. Aquesta decisió agafa una mica per sorpresa a tota la família, que no volen que el noi marxi, a excepció d'en Ramon, l'hereu, que l'encoratja. El drama, però, es comença a

desgranar ja al primer acte amb la reacció del cap de família, en Jaume, respecte a la decisió del seu fill petit. Els personatges en qüestió són en Jaume, el cap de família; la Rosa, la dona d'en Jaume; els fills del matrimoni, és a dir, en Ramon, en Miquelet i la Roseta; en Ton, un pagès del poble amic d'en Jaume; el senyor Mestre, el mestre del poble; en Pau, un pagès del poble que treballa per en Jaume; en Pere, un pagès del poble amic de la família; en Llorenç, ebenista instal·lat al poble que festeja amb la Roseta, i la Maria, una púbbilla del poble que festeja amb en Miquelet.

Els personatges principals són els que formen el nucli familiar, els altres hom els pot considerar secundaris. Es poden entendre tots com a personatges plans, a excepció d'en Ramon i, potser, també d'en Jaume, tot i que, en el fons, el seu cas no es tracta d'un canvi en la seva personalitat o tarannà dins l'obra, sinó que més aviat són els esdeveniments de la trama que l'obliguen a fer un canvi de raonament i a acceptar una realitat que no li agrada.

Certament, en Jaume es caracteritza per no ser un pare autoritari i per estar avançat al seu temps. Allò que més l'omplia de joia era veure com els seus fills anaven a estudi amb tant de goig. En aquest aspecte, l'antítesi del seu raonament la representa el personatge d'en Ton, el qual ha privat expressament els seus fills de formació acadèmica per obligar-los així a romandre sempre a casa, treballar la terra i utilitzar-los, doncs, com a animals de càrrega:

Ton: Has estat un beneit, tu; ja saps que t'ho he dit moltes vegades. Als fills, si et convenen a casa, poques lletres. Al teu costat, i au! A ésser ases de càrrega, com tu. Ara mira per a què t'has mort treballant.

Acte I, escena 3.

En Jaume, però, sent un pare bo i amb bon cor, va fer tot el possible perquè els seus fills poguessin rebre la millor educació. Malgrat tot, poc s'ho pensava que, arribat el moment, haver afavorit i facilitat l'accés dels seus fills a la lletra i a l'estudi se li podria girar en contra, és a dir, provocant el desig dels fills de marxar a la civilització i a la modernitat que ofería la Barcelona del moment.

Amb tot, la paradoxa es fa palesa quan en Jaume expressa que ja entén que en Miquelet hagi de marxar a Barcelona a formar-se, ja que al poble són poques les oportunitats a què pot aspirar un aprenent d'artesà.

Així, encara que en Jaume sigui un home avançat a la seva època, és llavors quan el lector adverteix que hi ha certes coses de la joventut i de la modernitat que en Jaume no pot empassar-se. La més evident és no rebre dels seus la confiança que bé es mereix un pare bo i amb bon cor com ell, car s'assabenta dels plans d'en Miquelet per d'altres veus del poble i no directament per boca del seu fill:

Jaume: Torna-hi amb la culpa! Però la de què? Ca! Si no fa cap mal al cap d'avall. Si és molt natural que se'n vagi. Si fa bé. Si allà aprendrà l'ofici molt millor; si allà es farà un operari de primera. A mi no em dol que se'n vagi, com us penseu tots. A mi l'únic que em molesta és que se'n vagi sense dir-me res, sense consultar-me per a res. Ja ho vull, que hi vagi; però hi hauria volgut intervenir, jo; col·locar-lo jo, ésser el seu conseller, com cal que ho siga un pare; ésser un pare de veritat i merèixer la confiança dels fills en tots els actes de més pes de la vida.

Acte I, escena 4.

Encara que de mala gana, doncs, accedeix al desig d'en Miquelet al·legant que hom no pot lluitar contra allò que dictamina el cor, que és cosa de la joventut i dels nous aires de progrés i de civilització, això de voler córrer món i que, per tant, hom no pot fer res contra aquesta mena de sentiments.

A l'acte segon, però, en Ramon dóna a entendre que també desitja deixar la pagesia i marxar amb tota la família a viure a Barcelona; aquesta situació, però, és molt diferent a la marxa del fill petit, car en Ramón és l'hereu i el pilar principal de l'activitat pagesa que sustenta en aquells moments la família. Davant d'aquesta situació, molt més greu, en Jaume fa palès que el progrés i la raó són coses necessàries i bones per la llibertat dels homes, però que en cap cas això no pot voler dir que tot s'hi val, car la llibertat d'un home acaba on comença la d'un altre:

Jaume: És així com veig el meu esforç menyspreat i trepitjat d'aquesta manera, per aquesta novetat tan gran de la vida, (Amb ironia i sarcasme) que sap desvergonyidament llençar en cara a un pare treballador d'haver-se jugat unes gotes més de suor, per a que els fills no fossin tant estúpids ni tant antics com ell.

Acte II, escena 7.

Així el tercer acte haurà de resoldre una tensa situació que enfronta els interessos del fill gran davant dels interessos del pare, el qual ha treballat tota la vida estimant la terra que posseeixen i que amb molt d'amor esperava poder donar en herència als fills, car aquesta terra ha estat el fruit de tot el seu esforç i el seu amor cap a ells.

Si ens centrem ara en la contextualització del text, el doctor Foguet dóna compte que la funció socioeducativa del teatre va agafar molta volada a les acaballes del segle XIX, quan el moviment llibertari atorgà al potencial revolucionari de la cultura una importància i un valor extraordinaris per assolir l'emancipació humana, com a fita politico-social de l'ideari anarquista (Foguet, 2005).

Malgrat que les dates no coincideixen de manera exacta, l'afirmació de Foguet em fa pensar que aquest hauria de ser el context sociocultural en el qual es trobava Tribó en el moment d'escriure *La ciutat ens pren els fills*: moment en què el teatre de l'època havia de renovar-se o morir i, en aquest context –parafraçant Foguet– el teatre podia ser concebut com un mitjà més de cultura, accessible a tothom, que havia d'acomplir una alta finalitat sociocultural o ludicocultural que bé podia proporcionar alegria i diversió. Ras i curt, era el moment en el qual la cultura era entesa, des de l'òptica de l'estètica àcrata, com un "mitjà" al servei d'una finalitat extraartística que coadjuvava a afavorir el canvi social i posava èmfasi en el component ètic, creatiu i emancipador de l'individu (Foguet, 2005).

Aquestes reflexions em fan deduir, doncs, que no és casual que la trama d'aquesta obra de teatre de Tribó giri al voltant de la voluntat —caracteritzada en els personatges d'en Ramón i d'en Miquelet— d'alliberament i de progrés o que el tema sigui la confrontació entre el costumisme —interpretat pels personatges d'en Jaume i en Ton— i el modernisme encarnat en els dos joves germans. Així doncs, aquesta obra de teatre de Tribó només es podria situar en el marc de l'art revolucionari, diferent de l'art de la revolució. La diferència entre els dos termes ens la resol en Foguet en la citació següent:

L'art de la revolució es limitava a presentar o reproduir les escenes de les convulsions socials que alteraven la història i adquiria un paper merament documental, mentre que l'art revolucionari no es caracteritzava pas per l'estridència, la truculència o l'estirabot, sinó que s'esforçava a anar més enllà dels motlles habituals i a crear valors i formes noves: l'art re-

volucionari induïa a l'alliberament i, alhora, imprimia les directrius dels nous temps.

FOGUET I BOREU, FRANCESC. Teatre, guerra i revolució. Barcelona, 1936-1939. Bcn, ed. Abadia de Montserrat, 2005. pàg. 219

Un altre aspecte que hom no pot obviar en comentar el text que ens ocupa és la referència a la llengua. Cal tenir ben present que Josep Torres Tribó va desenvolupar la gran majoria de la seva activitat intel·lectual en llengua castellana, com així ho demostren les moltes col·laboracions en diaris i revistes que ja he desgranat en apartats anteriors d'aquest article. Amb tot, com en *L'elogi de la mentida*, el text de *La ciutat ens pren els fills* està escrit en català. Donat el caràcter familiar que adopta l'obra de teatre i que *L'elogi de la mentida* és el llibre més representatiu de l'autor, hom pot interpretar que la llengua emprada en el nucli familiar d'en Tribó era, efectivament, el català. La llengua del text de l'edició de *L'elogi de la mentida* (1928), denota un alt coneixement —com a mínim per part del corrector de l'editorial, que recordem, dirigia el mateix Tribó— de les noves normes ortogràfiques de Fabra i de la fixació de la llengua catalana, que just començava, per part de les institucions de l'època.

Malauradament, hom no pot dir el mateix de l'obra de teatre que analitzem en donar un cop d'ull als testimonis que ens han transmès el text. Si bé és cert que el text mai va arribar a impremta i, per tant, no va arribar mai a ser objecte d'una correcció acurada, també ho és que mostra errades de tot tipus, tant ortogràfiques com morfosintàctiques i, també, lèxiques, ja que està farcit de castellanismes. També les correccions dels diferents copistes, tant en el testimoni de 1925 com en el de 1945, presenten errades que bé es podrien haver resolt amb el coneixement de la Gramàtica Catalana redactada l'any 1918 per l'Institut d'Estudis Catalans, on va intervenir Fabra i altres personalitats acadèmiques del moment. Tanmateix, hom ha d'entendre que el més habitual a l'època era que un text català escrit per algú que poc o res tenia a veure amb l'esfera intel·lectual o acadèmica de les lletres catalanes, rarament no presentava aquests tipus d'errors. Tot i així, el text posseeix, en matèria lingüística, una qualitat que ningú li pot negar: és un testimoni excepcional de la llengua catalana oral de l'any 1925 de la comarca del Baix Urgell, és a dir, del català nord-occidental del moment, focalitzat en la zona geogràfica citada. Així hom

pot fer-se una idea de les característiques del català nord-occidental parlat a la zona; com per exemple, pel que fa a la morfologia verbal: *davalla*, *voldriau*, *sig*, *ésser*, *vulga*, *fariau*, *tingas*, etc.; en l'ús particular de certs demostratius, com per exemple d'*ací* en comptes d'*aquí*; també l'ús d'un lèxic específic de la zona, com per exemple: *mossa* —forqueta de ferro que serveix per sostenir la paella quan aquesta és al foc—, *aixada*, etc.; el manteniment de l'article literari *lo* així com també l'ús de la doble negació, és a dir, l'ús d'un aspecte morfosintàctic més evident del parlar rossellonès però que els parlants de la zona havien assimilat per proximitat:

Roseta: Estaries millor ací, *no pas* allà.

Ton: Pobrets? *No* ho eren *pas* per menjar!

Ramon: Ha tingut sempre més franquesa amb els de fora que *no pas* amb els de casa.

Acte I, escenes 1, 3 i 5.

La cloenda, en definitiva, fa evident que Josep Torres Tribó no és Àngel Guimerà. Però no m'arriscaria encara a afirmar ni a desmentir sobre la qualitat de l'obra del mestre anarcosindicalista, natural de Mollerussa que va trobar la mort dins una cambra de gas a Mauthausen, fins que no se'n facin més estudis sobre ell i la seva activitat, la qual va des d'escriptor d'obres de teatre, contes, poemes i assajos fins a la de militant anarcosindicalista i col·laborador, amb major o menor grau de responsabilitat, en moltes revistes i publicacions periòdiques d'ideologia anarquista i llibertària passant per mestre racionalista en matèria d'educació, participant així de la renovació pedagògica del moviment obrer que va sacsejar tota la primera meitat del segle XX. Nogensmenys, pel que fa a *La ciutat ens pren els fills*, els valors i les formes noves —en referència l'art revolucionari explicat per Francesc Foguet que he citat anteriorment en motiu de la contextualització de l'obra— que hom pot percebre un cop feta la lectura d'aquesta obra de teatre de Tribó no són altres que aquells que expliquen com la societat, encara que provoqui desenllaços fatals, no pot restar aturada pel que fa a les idees i a les noves maneres de concebre la realitat del món. La industrialització i el progrés van ser el punt de partida perquè milers de joves emprenguessin, amb major o menor èxit, l'assoliment del benestar

social, tant col·lectiu com individual, i aquesta fita no era possible per aquelles persones que no havien estat educades ni instruïdes en els misteris del coneixement, les arts o les ciències dels nous temps, ja que eren la porta d'entrada a la forma de pensament del nou segle que havia començat amb força com a conseqüència de la Segona Revolució Industrial (1873-1914).

de l'Abadia de Montserrat.

GONZALEZ AGAPITO, J. *et al.* (2002). *Tradicció i renovació pedagògica. 1898-1939*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat.

GARCIA OLIVER, J. (1978): *El eco de los pasos*. Barcelona: Ibérica de Ediciones y Publicaciones.

Il·lustració 5. En la fotografia es pot observar Tribó situat a l'esquerra de tot. És possible que els quatre homes que l'acompanyen siguin els seus quatre deixebles amb els quals morirà al castells de Hartheim. Font: Na Hortènsia Inés Torres.

BIBLIOGRAFIA

CARRASQUER, F. (1981): *Felipe Alaiz. Estudio y antología por... del primer anarquista español*. Madrid: Editorial Júcar,

DE VICENTE HERNANDO, C. (1992). Piscator y el teatro revolucionario en la primera mitad del siglo XX en España. *Teatro: Revista de Estudios Culturales / A Journal of Cultural Studies*, 1, 123-140.

Dictionnaire des militants anarchistes. Marsella: Centre International de Recherches sur l'Anarchisme. Recuperat de <http://militants-anarchistes.info/spip.php?article11798>. Última actualització 23/8/2015; citada 7/10/2014.

ESTERUELAS TEIXIDÓ, A. (2009). Cent anys de pedagogia llibertària: el deixant de Francesc Ferrer i Guàrdia. *Temps d'Educació*, 37, 73-86.

FOGUET I BOREU, F. (2005): *Teatre, Guerra i Revolució*. Barcelona, 1936-1939. Barcelona: Publicacions

LÓPEZ SANTAMARIA, J. (1983): *Las Juventudes Libertarias durante la Guerra Civil, (1936-1939)*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.

MARÍN SILVESTRE, M. D. (2013). Apunts per a una història de l'anarquisme a Granollers. *Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 17, 111-156.

MONÉS PUJOL-BUSQUETS, J. (2007-2008). Cent anys de l'institut d'estudis catalans. Cent anys de pedagogia. *Revista Catalana de Pedagogia*, 6, 253-278

SOLÀ I GUSSINYER, P. (1980): *Educació i moviment llibertari a Catalunya (1901-1939)*. Barcelona: Edicions 62.

SOLÀ I GUSSINYER, PERE (1978a). *Las Escuelas racionalistas en Catalunya (1909- 1939)*. Barcelona: Edicions Tusquets.

SOLÀ I GUSSINYER, PERE (1978b). *Els Ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya: 1900-1939*. Barcelona: La Magrana.

SORIANO JIMÉNEZ, I. C. (2002): *Hermoso Platja Saló y Carmen Paredes Sans, el anarquismo silencioso, 1889-1982*. Tesis Doctoral. Universitat de Salamanca, Facultat de Geografia i Història.

SORIANO JIMÉNEZ, I. C. i MADRID, F. (2012). Bibliografía del anarquismo en España 1868-1939. *Antología documental del anarquismo español*, VI.I. Recuperat de http://www.cedall.org/Documentacio/IHL/Antologia%20Documental%20del%20Anarquismo%20espanol_Bibliografia.pdf

TAVERA GARCIA, SUSANNA (2000). Alaiz de Pablo, Felipe. *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona, Edicions Universitat de Barcelona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 48-49.

TAVERA GARCIA, SUSANNA (1992). Felipe Alaiz, anarquista heterodoxo. *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

TERMES, J. (2011). *Historia del anarquismo en España (1898-1980)*. Barcelona, RBA Libros.